

Azərbaycanın İqtisadi Azadlıqlar İndeksində Yeri– Heritage Foundation və Frazer İnstitute tədqiqatlarına əsasən

Ayxan Nəsbibli

19 dekabr, 2012
Golden Coast Hotel, Bakı

Heritage Foundation – İqtisadi Azadlıqlar Metodologiya

Tədqiqatın məqsədi: balanslaşdırılmış siyasət ilə iqtisadi vəziyyəti öyrənməkdir. Bu İndex iqtisadi inkişafı göstərmir və hər bir indikator eyni çəkiyə malikdir (cəmi 10).

Tədqiqat periodu: 2010-ci ilin ikinci yarısında – 2011-ci ilin ilk yarısı arasında. Ancaq monetar azadlıq daha köhnə məluata əsaslandırılmışdır.

İndekslər:

- 1. Hüququn aliliyi** (mülkiyyət hüququ, korrupsiyadan azad olma);
- 2. Məhdud hökumət** (fiskal azadlıq, büdcə xərcləri);
- 3. Tənzimləmənin səmərəliliyi** (azad sahibkarlıq, əmək azadlıqları, monetar azadlıqlar);
- 4. Açıq bazar** (ticarət, investisiya, maliyyə azadlıqları).

Azərbaycanın yeri

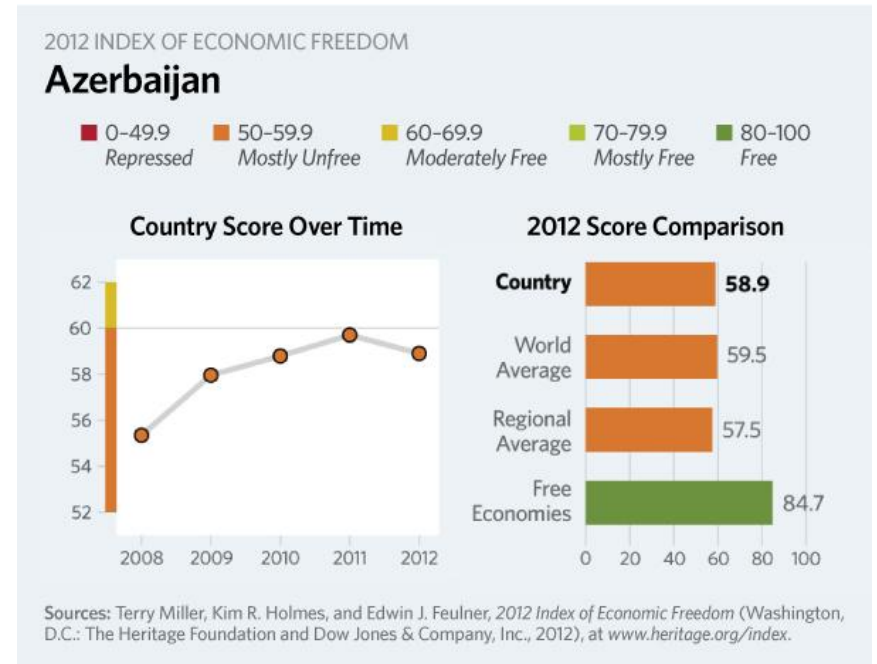
İqtisadi azadlıq dərəcəsi – 58.9

İqtisadiyyat üzrə yeri – 91-ci azad ölkə (184 ölkə arasında)

(dövlət xərcləri və sahibkarlıq sahəsində olan vəziyyətə əsasən keçən il ilə müqayisədə ümumi rəqəm 0.8 olaraq azalmışdır).

Yaxşılaşma: inzibati idarəetmə və iqtisadi diversifikasiya ümumi makroiqtisadi vəziyyətin yaxşılaşması ilə nəticələndi. Qlobal ticarət və investisiya azad olması, və yeni vergi dəyişiklikləri bazar prinsipləri yüksəltmişdir.

Çətinliklər: azad iqtisadiyyat üçün dərin və sistemli institusional reformlar; mülkiyyət hüquqları və korrupsiyadan azad olma zəif qalmaqdadır; hökumət müdaxilələri ümumi monetar siyasəti və xarici investisiyanı zəiflədir.

İndikatorlar üzrə göstəricilər

Qanunun aliliyi – şəffaflığın olmaması; qanunun zəif icra olunması; korrupsiya, monopoliya və vergi sisteminin sui-istifadə halları;

Məhdud hökumət – dövlət xərclərinin ümumi daxili məhsulun 1/3-dən artıq olması;

Tənzimləmənin səmərəliyi – lisenziya verilməsində qeyri-səmərəli olması; işə qəbul ilə bağlı qanunvericiliyin icra olunması; qiymətə müdaxilə olunması;

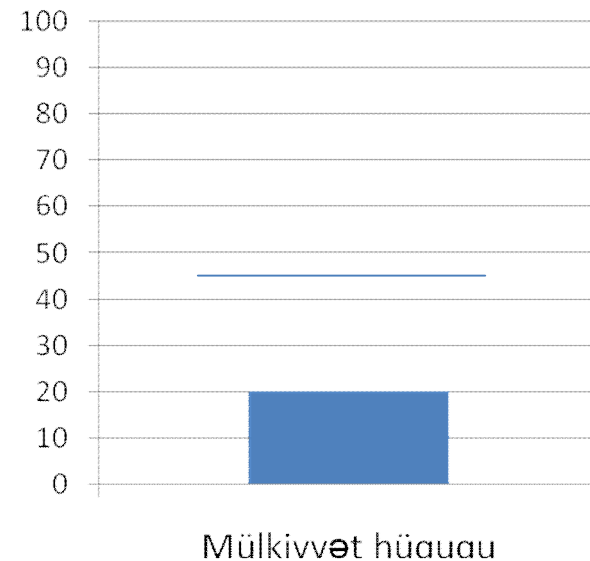
Açıq bazar – özbaşına gömrük inzibatçılığı və idxal üzərində müdaxilənin ticarətə vurduğu əlavə xərc; xarici investisiyada bürokratik nəzarət və şəffaflığın olmaması; kiçik sahibkarlığın inkişafı üçün münbit uzun müddətli maliyyə alətlərinin olmaması;

Mülkiyyətin aliliyi

Özəl mülkiyyətə sahib olmağa imkan yaradan və dövlət tərəfindən icra olunan qanunlar toplusudur.

Bu indikator mülkiyyətin qorunmasının dərəcəsini və eyni zamanda qanunun tam icra olunmasını ölçür. Eyni zamanda mülkiyyətin ələ keçirildiyi zaman məhkəmə sisteminin azad olması, korrupsiya hallarının olması və müqavilə predmetlərinin düzgün icra olmasını qiymətləndirir.

Mülkiyyətin tam qorunması tədqiqat nəticəsinə yüksək nəticə verməkdədir.

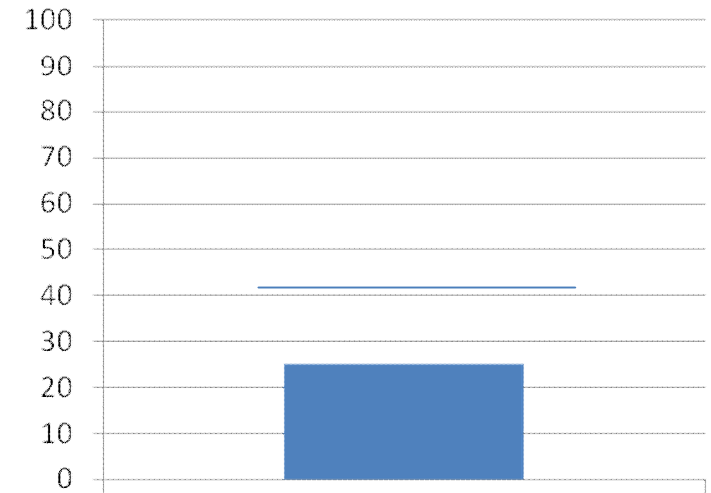

Korrupsiyadan azad olma

Bütün məlumat Şəffaflıq Beynəlxalq təşkilatının Corruption Perception Index hesabatından götürülmüşdür. Şkala 10-100 olmasından aılı olmayaraq, Heritage tədqiqatının metodologiyasına uyğunlaşdırılmışdır.

CPI-da iştirak etməyən ölkələr üçün kəmiyyət informasiyadan istifadə olunur.

Korrupsiyanın yüksək olması, iqtisadi azadlıqlar indeksinin ümumi nəticəsinə müsbət təsir etmir.

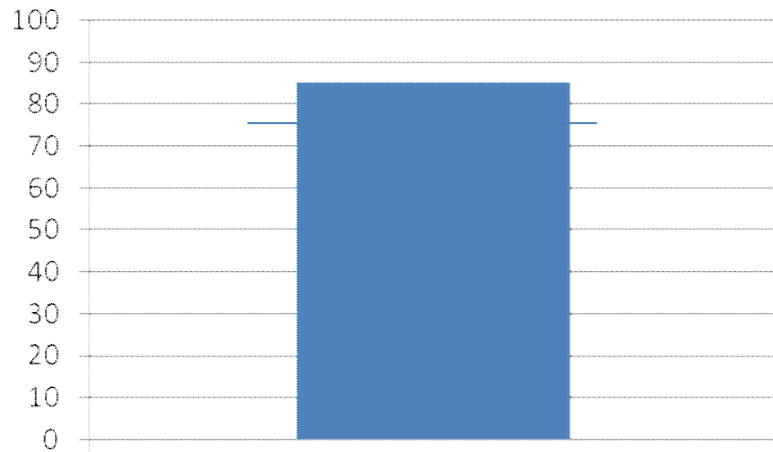

Korrupsiyadan azad olma

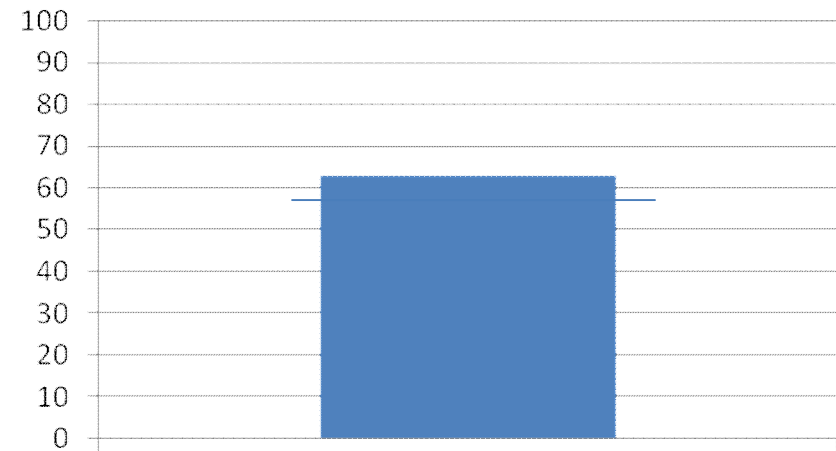
Məhdud hökumət

Fiskal azadlıq: Hökumət qurumları tərəfindən tətbiq edilən vergi yükünün çəkisidir. Vergi növlərinə birbaşa və dolaylı yollarla insanlar və korporasiyalar tərəfindən ödənilən nəzərdə tutulmaqdadır.

Büdcə xərcləri: Bütün dövlət xərcləri, büdcədən kənar transferlər və dövlət müəssisəsinin çəkisini nəzərə alan komponentdir. Minimum xərclər prinsipini məqsəd götürənlər bir çox hallarda ictimai rifahı təmin etmədən daha yüksək xərclər edirlər. Yüksək xərclərin olması defisit ilə nəticələnməkdədir.

Fiskal azadlıq

Büdcə xərcləri

Biznesin səmərəliliyi

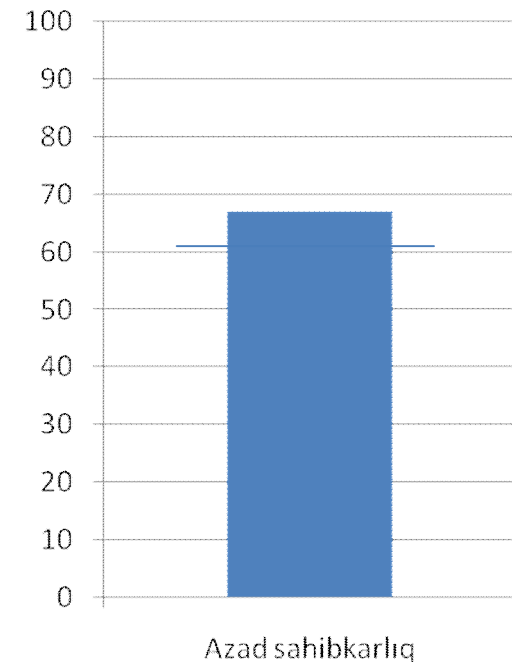
Azad sahibkarlıq: Tənzimləmə qaydaları və prosedurlar ilə əlaqəlidir. Biznesin yaradılması, idarə olunması və bağlanılmasına sərf olunan resurları göstərməkdədir. Məqsəd daha səmərəli sistemin qurulmasıdır.

Doing Business hesabatına əsasən aşağıdakı meyarlardan istifadə olunur:

- biznesi başlatmaq — prosedurlar (kəmiyyət);
- biznesi başlatmaq — vaxt (gün sayı);
- biznesi başlatmaq — xərc (adam başına düşən gəlir (%));
- biznesi başlatmaq — minimum kapital (adam başına düşən gəlir (%));

- lisenziyanın əldə olunması — prosedurlar (kəmiyyət);
- lisenziyanın əldə olunması — vaxt (gün sayı);
- lisenziyanın əldə olunması — xərc (adam başına düşən gəlir (%));

- biznesin bağlanması — vaxt (il sayı);
- biznesin bağlanması — xərc (əmlakın % olaraq);
- biznesin bağlanması — bərpa qiyməti (valyuta olaraq)

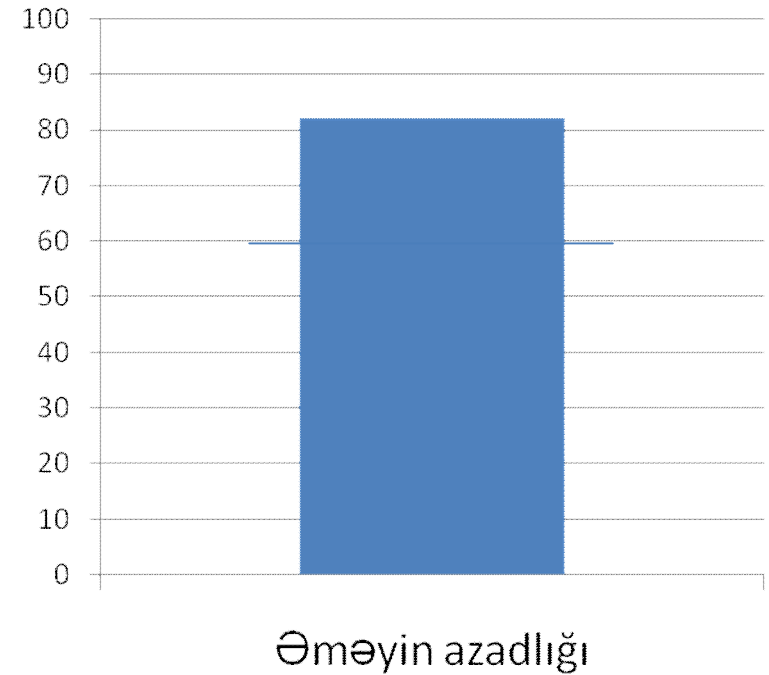

Əməyin azadlığı

Ölkədəki əmək bazarının hüquqi və tənzimləyici mexanizmlərinin müxtəlif aspektlərini kəmiyyət meyarları ilə ölçür.

İnformasiya aşağıdakı komponentlər üzrə toplanılır:

- Minimum maaş, işin hüquqları, çox güclü tələblər, iş götürmə zamanı sərf olunan resurslar və s...

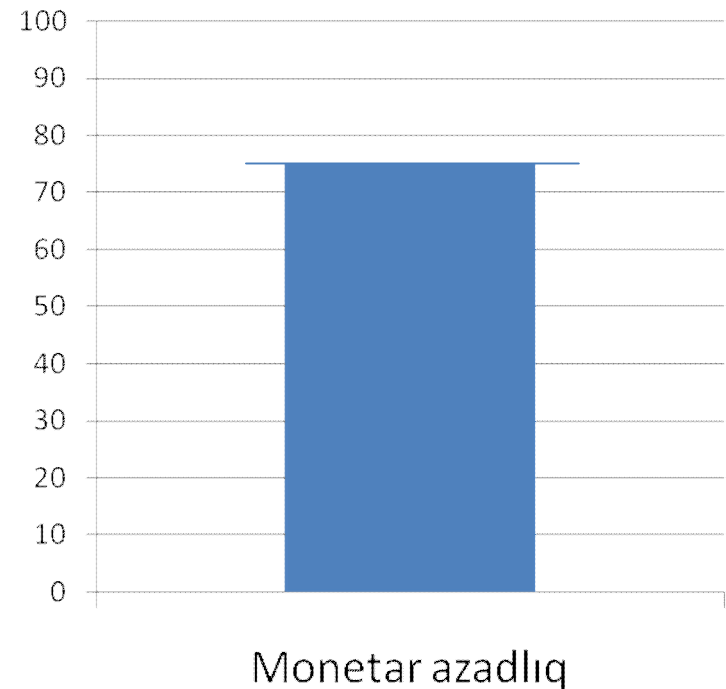
Monetar azadlıq

Qiymətlərin sabitliyini və qiymətlərin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi dərəcəsini nəzərə alan göstəricidir.

İki faktor bu komponent üzərində nəzərə alınmaqdadır:

- Sonuncu illərdə (3 il) orta inflasiya həddi
- Qiymət üzərində nəzarət

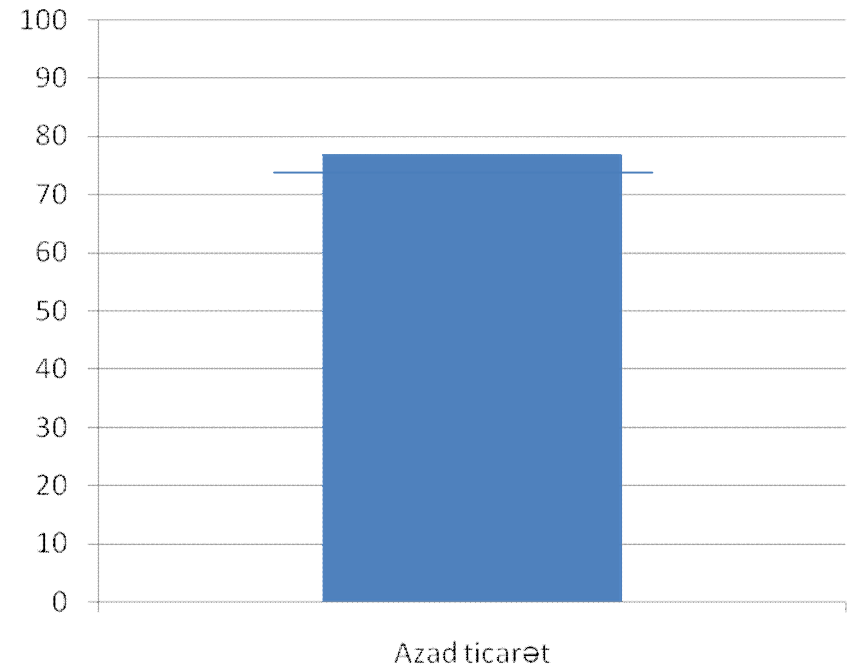
Hər ikisinin mövcud olması bazar iqtisadiyyatı prinsiplərini pozur.

Azad ticarət

Azad ticarət idxal və ixrac zamanı mal və xidmətlərə tətbiq olunan tarif və qeyri-tarif barrierlərin olmamasıdır.

Kəmiyyət (quota, limitləşmə, embarqo); qiymət (lisenziya, sanitariya, təhlükəsizlik, qablaşdırma/ trademark, media); investisiya (məzənnə və digər maliyyə nəzarəti), gömrük, birbaşa dövlət müdaxiləsi (subsidiya, kömək, regional siyasət, rəqabət, monopoliya, françayzing).

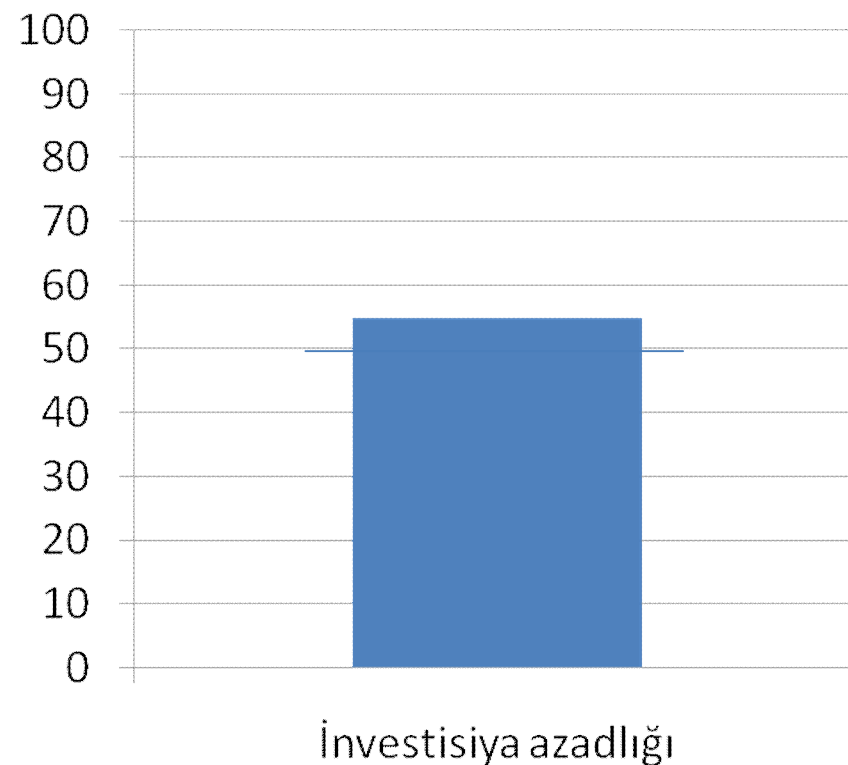

İnvestisiya azadlığı

Kapital, xüsusilə xarici kapital, axınlarının sərbəstliyini qiymətləndirən göstəricidir.

Azad iqtisadi ölkələrdə investisiya və ya kapitalın axınına heç bir baryer yoxdur. Bu həm sektorlar arasında daxili bazarda, həm də xarici bazara çıxışda problem yaratmır.

Bir çox ölkədə bu tip baryerlər mövcuddur. Nümunə olaraq: xarici valyutanın bazara gətirilməsi, transferlər üzrə baryerlər, bəzi sahələrin xarici investisiyaya bağlı olması və s. Əməyin baryerlərlə üzləşməsi, süründürməçilik, zəif infrastruktur, siyasi vəziyyətin çətin olması və s. buna təsir edə bilər.

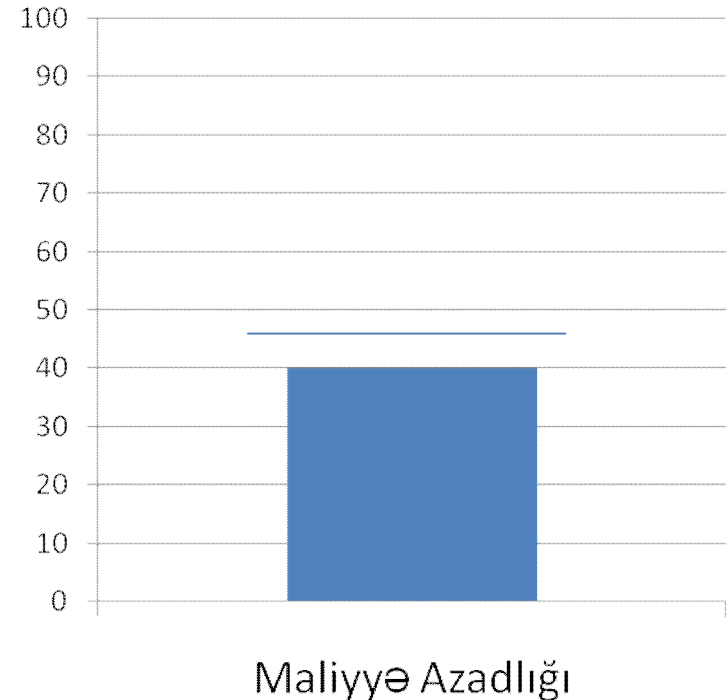
Maliyyə azadlığı

Bank sisteminin səmərəliliyini və dövlətdən azad şəkildə rəqabətli platformada iştirakını ölçür.

Qızıl qayda: bazar iqtisadiyyatında azsəmərəli dövlət bankları, sığorta şirkətləri və kapital bazarları kimi digər maliyyə institutlarına yer olmamalıdır.

İndex 5 əsas göstəriciyə nəzər salır:

- Hökumətin maliyyə bazarı üzərində nəzarəti
- Birbaşa və dolaylı yollarla dövlətin bank və digər maliyyə şirkətlərində olan kapitalı/ müdaxiləsi
- Maliyyə bazarının inkişaf səviyyəsi
- Dövlətin kredit verilməsinə olan təsiri
- Xarici investitorlara və rəqabətə açıq olması

Beləliklə, iqtisadi azadlığın təmin edildiyi ölkədə fəaliyyət göstərmək o deməkdir ki:

1. Sənin mülkiyyət hüquqların dövlət tərəfindən tam qorunur;
2. Sən hakimiyyət qollarının korrupsiya təzyiqlərinə məruz qalmırsan;
3. Sənin gəlirlərindən ödənilən vergilər böyük deyil;
4. Sənin biznesin dövlət mülkiyyətində olan müəssisələrin haqsız rəqabəti ilə qarşılaşmır və dövlət sənin işlərinə əsassız müdaxilə etmir;
5. Sən çox asan və qısa müddətdə özəl şirkət və ya digər sahibkarlıq subyekti yarada bilərsən;
6. Sən işçilərin işə qəbulunda və işdən azad edilməsində dövlətin ağır tənzimləyici qaydalarından əziyyət çəkmərsən;
7. Sənin biznesin yüksək inflyasiya və qiymətlərin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi şəraitində baş vermir;
8. Sənin xaricə ticarətində tətbiq edilən tariflər ağır deyil;
9. Sənin biznesinlə əlaqəli sərmayə yatırımları və axınları sərbəstdir;
10. Sənin bank sirlərini qorunur;

Ümumi müqayisə

Graph The Data

f Like 0

Twitter 0

+1 0

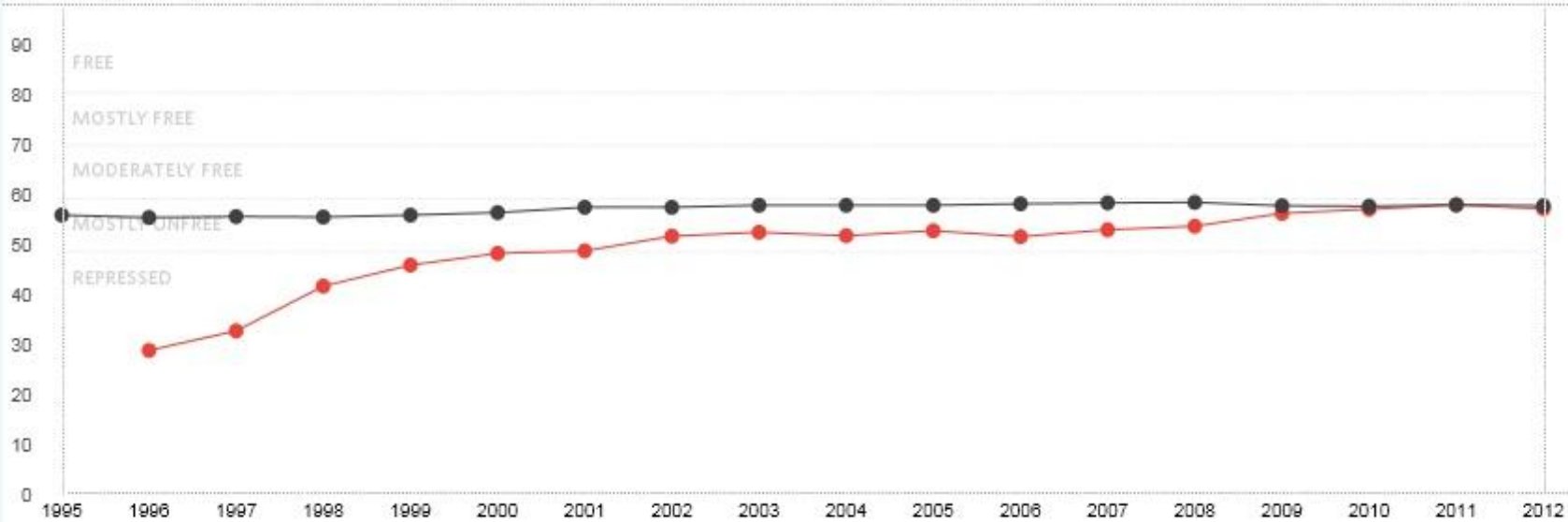
Azerbaijan

vs.

vs.

Select a
Category

OVERALL
SCORE

● See World Average

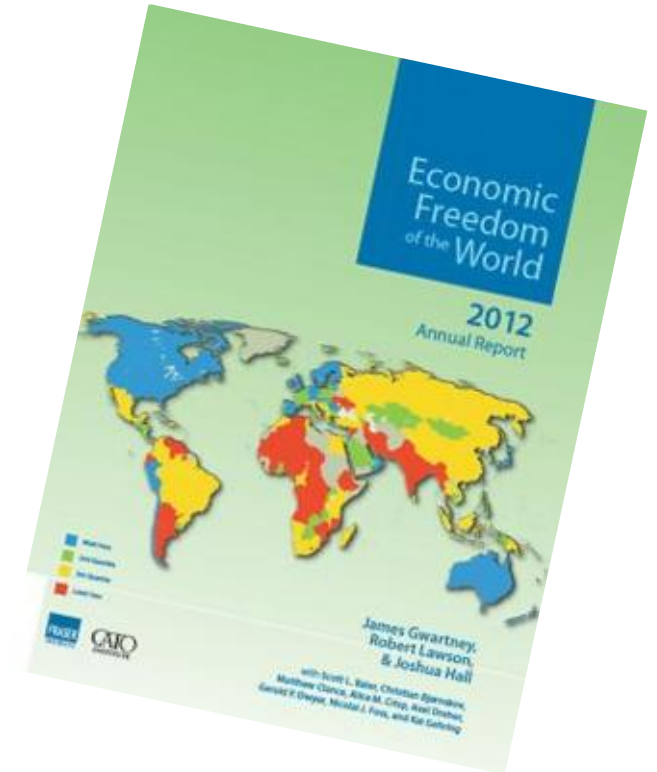
5 Years | 10 Years | All Years

Frazer İnstitute

Ölkədəki iqtisadi siyasətin və institusional sistemin azad iqtisadiyyatı nə dərəcədə dəstəklədiyini göstərir.

İndikatorlar:

- Hökumətin strukturu və ölçüsü (size)
- Hüquqi sistem və mülkiyyət hüququ
- Güclü pul siyasəti
- Beynəlxalq ticarətin azadlığı
- Qaydalar toplusu (regulations)

Frazer İnstitute (2)

Hökumətin ölçüsü: Dövlət xərcləri insanların və biznesin ödədiyi vergi sahəsində artırsa, bu iqtisadi azadlığın azalmasıdır. Birbaşa xərclər, transferlər və subsidiyalar və investisiya ilə ölçmək mümkündür.

Hüquqi sistem və mülkiyyət hüququ: Qanunun aliliyi, müstəqil və ədalətli məhkəmə sistemi, hərbinin hökumətdən müstəqil olmaması. Mənbə: the *International Country Risk Guide*, the *Global Competitiveness Report* və DB-nin *Doing Business* layihəsi.

Güclü pul siyasəti: Monetar sıçrayış inflasiya ilə nəticələnir, bu da iqtisadiyyatı daha riskli olması ilə nəticələ bilər. Bu qiymətlərin və uzun müddətli müqavilələrin dəyişməsinə zəmin yaradır. Mülkiyyət hüququnun qorunması üçün mühüm komponentdir.

Beynəlxalq ticarət üzrə azadlıq: azad ticarətin qarşısını kəsən predmetlər üzərində analiz aparılır. Nümunə: tarif, quota, gizli görsənən baryerlər və s.

Qaydalar toplusu (regulations): kredit, əmək və biznes qaydaları toplusudur ki, azad iqtisadi sistem quruluşuna mənfi təsir göstərir.

Azərbaycan Frazer İnstitutunun hesabatında

	Hökumətin ölçüsü	Huquqi sistem və mülkiyyət hüququ	Güclü pul siyasəti	Beynəlxalq ticarət azadlığı	Qaydalar
Azərbaycan	4.88 (129)	5.97 (55)	6.27 (128)	6.79 (91)	6.94 (72)

Ümumi göstərici: 116/144 və 6.17
(10 - ən azad ölkə)

Milli Gündəlik 2012-2013

- İnstitusional islahatlar
- Kiçik sahibkarlıq subyektinin təsnifatlandırılması
- Requlyator islahatlar
- Vergi sisteminin yumşaldılması
- Lisenziya sistemində islahatlar
- Mülkiyyət hüququnun qeydiyyatı sistemində təkmilləşmə
- Tikinti icazəsinin alınmasında islahatlar
- Məlumatlandırma sisteminin gücləndirilməsi
- Kiçik sahibkarlıq infrastrukturunun inkişafı
- Qaiməsiz ticarətin məhdudlaşdırılması
- Yoxlamaların tənzimlənməsi
- Ədalətli mühakimənin təmin edilməsi
- Xarici ticarət əməliyyatının təkmilləşdirilməsi
- KSM: könüllü olaraq cəlb olunma
- Anti-inhisar siyasətinin gücləndirilməsi

http://edf.az/ts_general/download/NBA_Azerbaijan_2012_a.pdf

MESP layihəsi çərçivəsində nə etməli?

1. Kiçik sahibkarların üzləşdiyi problemlərin öyrənilməsi və siyasət tövsiyələri;
2. Sahibkarlıq mühitinin yaxşılaşdırılması üçün hüquqi bazanın analizi;
3. Sahibkarlıq mühitinin yaxşılaşdırılması üçün institusional sistemin təkmilləşdirilməsi;
4. Sahibkarlar üçün bürokratik əngəllərdən müdafiə üçün yeni mexanizmin işlənilməsi;
5. Sahibkarlıq mühitində rəqabət artımı və səmərəlilik;
6. Qadınların sahibkarlıq mühitində iştirakını artırmaq;
7. Maliyyə sistemində çıxış.

Diqqətiniz üçün təşəkkür edirik!